

JOAN-ALBERT VILLAVARDE I VIDAL

L'OBRA ESPARSA DE JOSEP CALVERAS.
LES «CONSULTES DE LLENGUATGE»*

1. INTRODUCCIÓ

La figura i l'obra del pare jesuïta Josep Calveras i Santacana, preterides durant més de quaranta anys, varen ser rescatades d'aquest oblit per Joan Solà¹ al final dels anys setanta i reivindicades al començament de la dècada dels vuitanta per Lluís Aracil.² Posteriorment, autors com Toni Mollà i Amadeu Viana³ han destacat la validesa de l'obra de Calveras com a digne precedent dels treballs moderns sobre estandardització, mentre que altres, com Xavier Pericay i Ferran Toutain,⁴ han fet servir algun aspecte parcial de l'obra del jesuïta per fonamentar les seves pròpies teories sobre la llengua normativa. La valoració que fan de l'obra de Calveras els autors que s'hi han referit no és sempre coincident. Joan Solà, que considera Calveras «l'home més fort del bàndol relativament dissident del fabrisme»,⁵ referint-se a *La reconstrucció del llenguatge literari català* (segurament

* Volem expressar el nostre agraïment a la Dra. Mila Segarra per les observacions i els comentaris, sempre útils, que ens va fer durant l'elaboració d'aquest treball. També agraïm al Dr. Miquel Arbona les informacions de primera mà que ens va proporcionar sobre Josep Calveras. Així mateix, volem expressar el nostre agraïment a la persona responsable de la Biblioteca Balmes de Barcelona per les facilitats que amablement ens va donar durant els mesos que treballàrem en el centre.

1. JOAN SOLÀ, *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística* (Barcelona, Edicions 62, 1985-1977¹), ps. 96-104.

2. LLUÍS V. ARACIL, *Dir la realitat* (Barcelona, Edicions dels Països Catalans, 1983), ps. 75-126.

3. TONI MOLLÀ i AMADEU VIANA, *Curs de sociolingüística/3* (Alzira, Edicions Bromera, 1991), ps. 121-122.

4. XAVIER PERICAY i FERRAN TOUTAIN, *Verinosa llengua* (Barcelona, Editorial Empúries, 1988), ps. 88-92.

5. SOLÀ, *op. cit.*, p. 96.

l'obra més important de Calveras), diu que es tracta d'un estudi «força reiteratiu i sense massa nervi científic»,⁶ i sobre les consultes gramaticals considera que l'argumentació que Calveras hi empra de vegades és «fluixa, si no pueril».⁷ Tanmateix, Solà valora positivament la quantitat d'informació lingüística que Calveras té al seu abast, la metodologia emprada en les consultes (que en ocasions és modèlica, segons Solà) i la riquesa de solucions que aporta. Per la seva banda, el mèrit més important que Aracil⁸ reconeix a Calveras és el fet d'haver encetat un metallenguatge que permetia tractar de manera explícita els problemes relacionats amb la codificació lingüística, deixant de banda intencionadament la discussió sobre qüestions de detall. També s'hi han referit Lamuela i Murgades, els quals qualifiquen *La reconstrucció del llenguatge literari català* —pensem que amb lleugeresa excessiva— de «garbuix d'especulacions genèriques, desvinculades d'una pràctica eficient d'elaboració de la llengua».⁹

El principal problema que avui presenta l'obra de Calveras és que resulta difícil accedir-hi: les obres publicades en format de llibre o d'opuscle durant els anys vint i trenta no han estat mai reeditades, i bona part dels seus estudis gramaticals es troben dispersos en diferents publicacions periòdiques de l'època. A més, cal tenir en compte l'existència d'una quantitat apreciable d'assajos gramaticals en diferents fases d'elaboració que fins avui han romàs inèdits entre els papers del jesuïta. Només tenint davant els ulls tota l'obra de Calveras podrem fer-ne un judici valoratiu equànim i situar-la en el lloc que, per les seves qualitats i per les seves mancances, li correspon.

En aquest paper volem donar notícia d'una part de l'obra de Calveras, concretament de les *Consultes de llenguatge*, publicades en el setmanari «Catalunya Social» i en el «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana» entre els anys 1928 i 1936, i que només parcialment varen ser reeditades pel mateix autor en format de llibre. Abans, però, donarem algunes referències de la vida i l'obra de Josep Calve-

6. *Ibid.*, p. 97.

7. *Ibid.*, p. 101.

8. ARACIL, *op. cit.*

9. XAVIER LAMUELA i JOSEP MURGADES, *Teoria de la llengua literària segons Fabra* (Barcelona, Quaderns Crema, 1984), p. 107 (nota 59).

ras i parlarem de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura (ORLL), entitat de la qual Calveras va ser secretari de redacció. Tot seguit parlarem de les *Consultes*: en farem una classificació per camps d'estudi (ortografia i fonètica, morfosintaxi i lèxic) i per temes, i explicarem el tractament i la metodologia expositiva que hi aplica Calveras. En un apèndix final donarem una bibliografia que, tot i no ser exhaustiva, recull bona part de la producció en català del jesuïta.

2. JOSEP CALVERAS

Josep Calveras i Santacana (Vilafranca del Penedès, 1890-Sant Cugat del Vallès, 1964) va destacar com a lingüista i com a teòleg. La seva tasca com a lingüista i filòleg queda circumscrita als anys anteriors a la guerra civil, després de la qual no va fer cap més aportació en aquest camp. Quant a l'obra religiosa, Calveras aprofundí en l'estudi dels *Exercicis espirituals* de sant Ignasi¹⁰ i en la teologia espiritual. Fins al 1936 alternà l'ús del castellà i del català per tractar aquesta temàtica, però després de la guerra tota la seva producció religiosa serà exclusivament en castellà (o en llatí).

Per l'argumentació que esgrimeix i pels autors que cita podem pensar que la formació lingüística de Josep Calveras era prou sòlida. És molt probable que hagués rebut l'influx directe d'un altre gramàtic jesuïta, el P. Jaume Nonell, a l'autoritat del qual apel·la sovint.¹¹ Cita Meyer-Lübke (*Grammaire des langues romanes*), Vogel (*Syntaxe historique du français*), Menéndez Pidal (*Manual de gramática his-*

10. Calveras és autor de l'única versió catalana coneguda dels *Exercicis*.

11. Calveras es refereix sobretot als *Estudis gramaticals sobre la llengua catalana* (Manresa, 1898) i a la *Gramàtica de la llengua catalana* (Barcelona, 1906) d'aquest autor. D'altra banda, per la crònica de l'Oficina Romànica que clou el primer volum de l'«Anuari» (1928), tenim notícia que l'entitat s'havia convertit en dipositària d'uns materials que havien pertangut al P. Nonell (mort l'any 1922), entre els quals hi havia manuscrits del jesuïta i un conjunt d'unes sis-centes cèdules de vocabulari català amb les correspondències castellana, francesa i italiana (sembla que la intenció de Nonell era defensar la catalanitat de determinades formes marginades per ser semblants a les formes equivalents en altres llengües). Sembla, a més, que la *Gramàtica catalana popular* que Calveras tenia projectada (i que només va arribar a esbossar), havia de ser una reedició adaptada de la *Gramàtica de la llengua catalana* de Jaume Nonell.

tórica española), Fouché (*Morphologie historique du roussillonnais*), Bello (*Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos*), Fabra (*Gramática de la lengua catalana, Diccionari ortogràfic, Diccionari general*), Par (*Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge i altres*), a més de referir-se a reculls lexicogràfics com el *Diccionari Aguiló* i el *Diccionari Català-Valencià-Balear* (volum 1 i materials encara inèdits de la resta de volums). La majoria d'exemples catalans que aporta procedeixen de l'obra dels clàssics medievals (Llull, Eiximenis, Metge, Roig, etc.) i d'autors moderns (especialment autors de la Renaixença i modernistes). En altres ocasions els exemples procedeixen de la llengua viva. D'altra banda, Calveras devia saber, a part de català, castellà, francès, llatí i grec; a més, devia tenir coneixements d'italià, portuguès, anglès i alemany.

L'any 1925 publicà la que possiblement avui és la seva obra més coneguda, *La reconstrucció del llenguatge literari català. Estudi d'orientació*, en la qual, després de definir les característiques del llenguatge literari i de delimitar-ne els àmbits d'aplicació, exposa les seves teories sobre la manera com cal procedir en la tasca de reconstrucció.¹² *La reconstrucció del llenguatge literari català* és una obra teòrica i programàtica, en la qual les solucions a problemes concrets de codificació només hi són incloses subsidiàriament com a il·lustració de la teoria i sense voluntat que siguin preses com a definitives.¹³ Manuel de Montoliu, en una ressenya crítica de *La reconstrucció* apareguda a «La Veu de Catalunya» al començament del gener de 1926, destaca que Calveras és el primer a exposar la necessitat que, en el procés de res-tauració, la llengua sigui considerada com un tot, ja que qualsevol in-

12. I no només es refereix als aspectes purament formals del codi lingüístic, sinó que també es preocupa de les necessitats de formació dels escriptors (és a dir, de qualsevol persona que faci servir el llenguatge com a eina fonamental de la seva tasca professional o social) i dels mecanismes de difusió (vehiculació) «dels bons models» a través de l'escola, de la premsa escrita, etc.

13. Calveras exposa quin és el seu objectiu en la introducció del llibre: «No és pas la pretensió d'aquest treball presentar solucions a tots aquests problemes, ni menys donar-les com a definitives, sinó marcar, tan definit com se pugui, el camí de trobar les encertades». I en nota a peu de pàgina hi afegeix: «Ningú prengui la nostra manera de dir com a l'ideal del llenguatge literari tal com el concebim. N'estem molt lluny de saber-lo realitzar plenament, i en aquest estudi d'orientació solament volem aclarir-lo teòricament» (*La reconstrucció*, p. 7.)

tervenció del gramàtic feta sobre una part sense considerar el conjunt produeix en aquest un desequilibri. Montoliu¹⁴ ho explica en aquests termes:

En una llengua tot està articulat en un complicat engranatge; i si volem canviar la forma o la funció d'una de les rodes, per força havem de modificar les altres peces que amb ella tenen contacte o relació. La doctrina no és nova; és axiomàtica per tots els que hem estudiat un xic seriosament la doctrina filològica. La novetat és l'aplicació d'aquesta doctrina al cas concret de la restauració de la nostra llengua literària. (...)

Evidentment, l'obra de reforma fins ara assajada en la nostra llengua ha pecat, en general, d'excessivament detallista. (...) L'obra de reforma reclamada per la tasca restauradora d'una llengua, no pot ésser una suma de minúcies i observacions isolades, mal que cada una d'elles, per separat, sigui tan lògica i racional com se vulgui.

Aquest caràcter *excessivament detallista* és, precisament, un dels retrets més importants que Calveras fa veladament en el seu llibre a l'obra codificadora de Fabra. Calveras¹⁵ formula la seva crítica en aquests termes:

No és bon criteri procedir per passos independents, ara rebutjant un procediment, perquè es creu forasteria, ara introduint-ne un altre, que hom ensopega en els escrits vells; cal mirar el conjunt dels procediments gramaticals, i fer la selecció esguardant la major aptitud d'expressió sintètica que pugui assolir el sistema sintàctic nostre, dintre de la trama característica de la nostra llengua.

Sembla que, en general, *La reconstrucció del llenguatge literari català* va ser rebuda amb certa indiferència i incomprensió pels contemporanis de Calveras. En aquest sentit és interessant la crítica que en va fer Carles Cardó a «La Paraula Cristiana», en la mesura que revela fins a quin punt podia ser mal compresa *La reconstrucció* en el mo-

14. Manuel de MONTOLIU, *Breviari crític*, «La Veu de Catalunya» (primers dies de gener de 1926). Hem tingut notícia d'aquesta ressenya crítica pel mateix Calveras, que s'hi refereix (i la reproduceix parcialment) a *Clarícies de llenguatge. Estudi I*, «Ciutat», núm. 9 (gener 1927), p. 4.

15. *La reconstrucció*, p. 47.

ment en què va ser publicada. El retret principal que Cardó fa a l'obra de Calveras és el seu caràcter excessivament filosòfic:

En general, estem d'acord amb el procés ideològic del llibre, només que el trobem, francament, massa ideològic. La reconstrucció del llenguatge literari català és un problema concret de Catalunya (acceptió ampla de la denominació) i no es resol solament amb ideacions filosòfiques sobre el procés que han de seguir tal mena de tasques. Calia aplicar-ho —i això esperàvem en emprendre la lectura del llibre— al cas estudiat i aportar materials lèxics, sintàctics i literaris que oferissin o almenys suggerissin solucions a la munió de problemes parcials que formen en llur conjunt el gran problema estudiat.¹⁶

Deixant de banda que la crítica de Cardó és formalment injustificada, ja que no es pot esperar trobar en un llibre allò que l'autor explícitament anuncia que no hi oferirà, el més significatiu és que el crític considera supèrflua l'elaboració d'un model teòric de reconstrucció: la crítica, per tant, no és al model proposat per Calveras, sinó al fet mateix d'haver esmerçat els seus esforços a construir-lo, en lloc de procurar donar solucions concretes als problemes parcials que presentava la codificació del català. La crítica de Carles Cardó pot ser un exponent de la incapacitat general de comprendre la necessitat d'ençetar un discurs teòric global sobre la qüestió de l'estandardització de la llengua, un discurs que permetés articular en un model teòric els diversos aspectes que hi estan implicats i que separadament semblen irresolubles, contradictoris o resulten senzillament inaprehensibles.¹⁷ L'estretor de mires que suposa considerar la reconstrucció del llen-

16. «La Paraula Cristiana», II, núm. 12 (desembre 1925), ps. 567-570.

17. Calveras exposa aquesta necessitat en la mateixa «Declaració preliminar» de *La reconstrucció*. Diu Calveras (*La reconstrucció*, p. 5): «(...) en un problema tan complex com és la reconstrucció del llenguatge literari, on s'hi toquen tantes qüestions i es poden considerar aspectes tan diferents, no és estrany que l'estudi parcial porti a apreciacions oposades dintre la bona voluntat general de fer obra perfecta i patriòtica. Un estudi complet del problema que toqués detingudament totes les qüestions, examinant totes les raons i considerant tots els aspectes, sempre ens semblà podia portar l'harmonia entre les tendències tan oposades, que avui són ben vives i apassionades a casa nostra; perquè la solució íntegra que d'aquest estudi resultés, faria veure on defallia cada opinió parcial i mostraria el punt de convergència de totes.»

guatge literari català «un problema concret de Catalunya» és una altra manifestació d'aquesta incapacitat.

El cas és que Calveras, no sabem si esperonat per aquestes crítiques o bé per iniciativa pròpia, ja no faria cap altra incursió en el camp de la teoria de l'estandardització (o de la reconstrucció del llenguatge literari, emprant la terminologia de l'època), i a partir d'aleshores només es dedicaria a la tasca de gramàtic i lexicòleg. Durant l'any 1926 publicà diversos treballs sobre aspectes morfològics i sintàctics dels pronoms febles en la revista «La Paraula Cristiana»¹⁸ sota el títol genèric d'*Il·lustracions lingüístiques*. Aquest mateix any i durant el 1927 publicà dues sèries d'articles en la revista «Ciutat»:¹⁹ la que porta com a títol genèric *Notes de llenguatge* és un conjunt de cinc treballs sobre sintaxi (oracions d'infinitiu amb valor temporal), lèxic (defensa de la catalanitat de paraules marginades com a castellanismes i explicació del seu ús correcte fonamentant-se en la llengua antiga), morfologia (sobre la multiplicitat de formes de la primera persona del present d'indicatiu) i estilística comparada (sobre l'ordre dels mots en l'oració). L'altra sèrie, les *Clarícies de llenguatge*, és integrada per quatre articles estructurats en dos *Estudis de conjunt*:²⁰ el primer estudi, sobre les parts de l'oració, toca diversos aspectes, com la construcció del complement directe introduït per la preposició *a*, l'evolució històrica de les preposicions *a*, *en* i *amb*, i la morfologia pronominal. L'altre estudi tracta de la derivació verbal, concretament dels composts sobre *metre* (<MITTËRE) i de tota la família de mots que en deriven.

Quant a la seva activitat com a filòleg, Calveras va col·laborar amb Teodor Llorente i Falcó en la preparació de l'edició de l'epistolari del

18. Revista mensual publicada a Barcelona entre 1925 i 1936. Dirigida per Josep Maria Capdevila, Carles Cardó n'era el principal animador i l'autor dels editorials. Hi eren tractats temes de cultura i política des d'una perspectiva cristiana, oberta i intel·lectual.

19. «Ciutat. Ideari d'art i cultura» era una revista mensual il·lustrada de caràcter cultural que es va publicar a Manresa entre els anys 1926 i 1928 (se'n publicaren vint números). Dins la línia noucentista que pretenia elevar el to de les publicacions locals, s'hi publicaven articles sobre art, de creació literària, llengua, història, etc. Hi col·laboraren, entre d'altres, Josep Carner, Josep M. López Picó i Lluís Nicolau d'Olwer.

20. Amb aquests *Estudis de conjunt* Calveras pretenia tractar de manera exhaustiva els temes objecte d'anàlisi, seguint el seu principi de considerar els fenòmens gramaticals en conjunt i no parcialment.

poeta valencià Teodor Llorente.²¹ La tasca de Calveras consistí a preparar les notes biogràfiques i bibliogràfiques dels escriptors catalans i a revisar tot l'epistolari sobre les cartes originals. D'altra banda, Calveras deixà tot just esbossada la que havia de publicar-se com a *Gramàtica popular catalana*.²² Entre els seus papers hi trobam indicats (o com a molt amb prou feines embastats) el que haurien constituït els diferents capítols de la *Gramàtica*. Es tracta de dotze plec de quartilles amb aquests títols: «Llegir i escriure. Ortografia dels noms propis»; «Interjecció. Exclamació. Interrogació. Ordre de les paraules»; «Conjuncions»; «Preposicions»; «Adverbis»; «Participi»; «Verb»; «Pronoms»; «Nom substantiu»; «Adjectiu»; «Articles»; «Conceptes gramaticals». Alguns dels plec són buits, alguns només contenen referències d'altres autors i alguns contenen anotacions o esborranys més o menys desenvolupats del capítol en qüestió.²³

3. L'OFICINA ROMÀNICA DE LINGÜÍSTICA I LITERATURA

La figura de Josep Calveras apareix estretament vinculada a l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura, de la qual va ser un dels principals promotors i impulsors. L'any 1923 es va crear la Biblioteca Balmes d'estudis religiosos, que havia de ser el bessó d'una futura Universitat Catòlica que no arribà a consolidar-se mai. En el si de la Biblioteca hi havia una Comissió de Sagrada Escripura i una Comissió d'Història Eclesiàstica. Durant els mesos de juny i juliol de 1926,

21. *Epistolari Llorente* (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1928-1936; «Biblioteca Literària de l'Oficina Romànica»).

22. De la voluntat de tirar endavant el projecte, n'és prova que entre els papers de Calveras hi ha l'esborrany del pressupost de l'edició fet per la impremta de Fidel Giró. A més, l'obra apareixia anunciada en la contraportada del volum de *Consultes de llenguatge* (juntament amb els quaderns II, III i IV de les mateixes *Consultes*, que segons l'anunci eren en premsa i que, com la *Gramàtica popular*, no tenim notícia que mai arribassin a veure la llum).

23. A part d'aquests manuscrits de Calveras, entre els seus papers hi ha una altra carpeta, amb el títol *Gramàtica de la reconstrucció V. Partícules invariables*, que conté quatre plec manuscrits en què tracta diferents tipus de construccions relatives.

en una sèrie de reunions a la Biblioteca Balmes, prengué cos la idea de crear també una Comissió Filològica. El projecte s'ajornà fins a la primavera de l'any següent, en què es concretà en la creació de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura, concebuda com una oficina de treball i centre de publicacions sobre qüestions de llengua i literatura, «centre d'estudi, oficina d'investigació i futur seminari de formació filològica alhora»,²⁴ que havia de ser «la via més segura de venir a una facultat competent de filologia nostrada».²⁵ Els iniciadors dels projecte varen ser Antoni Griera, Pere Barnils, Manuel de Montoliu, Anfós Par, Ramon Miquel i Planas i Josep Calveras. El programa d'actuació de l'Oficina Romànica era exposat en el *Manifest*²⁶ de presentació de l'entitat en aquests termes:

L'activitat de l'Oficina Romànica tindrà tres camps d'actuació: *a*) la investigació científica de la llengua catalana, comptant-hi també les varietats valenciana i balear; *b*) la formació de la llengua literària, sobretot amb la solució dels problemes gramaticals; *c*) la revisió crítica i la història de la literatura nostrada. (p. 1.)

L'estudi científic de la llengua havia de fer-se a partir dels materials lingüístics arreplegats, d'una banda, de la llengua viva mitjançant qüestionaris²⁷ i, d'una altra, del buidatge sistemàtic de documents i textos antics i moderns. L'estudi científic de la llengua era un objectiu per ell mateix, però alhora havia de contribuir a clarificar les qüestions gramaticals problemàtiques sorgides en la tasca de fixació de la

24. «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura», vol. I (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1928), p. 1.

25. *Ibid.*

26. *Ibid.*, ps. 1-6.

27. Les tasques de recerca sobre la llengua viva mitjançant qüestionaris havien de confiar-se als corresponents de l'Oficina. Sembla que la intenció era muntar una xarxa d'informadors amb la col·laboració sobretot de seminaristes i de la clerecia rural. Tenim notícia, per la crònica de l'Oficina Romànica que apareix a l'«Anuari» de l'any 1929 (p. 377), de la preparació d'una enquesta sobre morfologia pronominal que es va passar a 150 localitats d'arreu dels Països Catalans. Calveras degué aprofitar aquests materials per confeccionar els estudis sobre morfologia pronominal que hem esmentat més amunt. A més, tenia previst publicar un estudi basat en les enquestes i que havia de dur per títol *El pronom personal en els dialectes catalans*. No tenim notícia que l'obra arribàs a publicar-se mai.

llengua literària. L'Oficina es declara partidària de no desvincular l'estudi del català de l'estudi de les altres llengües romàniques, especialment dels dialectes fronterers amb el català: les varietats aragonesa, central i andalusa del castellà i les varietats llenguadociana i gascona del provençal.

Naturalment, en la feina de recerca i estudi no pretenen començar de zero, sinó aprofitar l'obra realitzada per altres persones o institucions. Citen les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans²⁸ i la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, i es refereixen a la tasca d'Antoni Griera, d'Antoni Maria Alcover i d'Alfons Par. Quant als gramàtics que s'han ocupat de la fixació de la llengua literària, reconeixen la importància de les aportacions de Manuel Milà i Fontanals, Josep Balari, Jaume Nonell, Marian Grandia, Tomàs Forteza, Lluís Fullana i Pompeu Fabra, «amb l'obra del qual ha fet molta via la uniformació de la llengua escrita».²⁹ Seguint un criteri semblant a l'exposat per Calveras en *La reconstrucció*, l'Oficina Romànica respectava la normativa ortogràfica de l'Institut, encara que era una postura adoptada provisionalment, esperant que arribàs el moment de fer «una revisió amigable del Sistema ortogràfic de l'Institut d'Estudis Catalans, quan l'estudi madur de moltes qüestions pendents de morfologia i de fonètica posi de relleu espontàniament les esmenes a fer, i aquestes puguin ser introduïdes amb garantia de cosa definitiva».³⁰

Entre les publicacions de l'Oficina Romànica destaca l'«Anuari», del qual es publicaren els volums corresponents als anys 1928 a 1934. Calveras hi publicà diversos estudis lingüístics. En el volum de l'any 1928, hi publicà el treball *Variants de les preposicions* a, en, ab *en els dialectes catalans*.³¹ En els volums II i III (corresponents als anys 1929 i 1930, respectivament), hi publicà l'estudi *La forma «que» del relatiu*

28. Cal recordar que Barnils, Griera, Montoliu i Aramon n'eren col·laboradors.

29. «Anuari», vol. I (1928), p. 3. L'obra de codificació de Fabra no era considerada definitiva, sinó com una aportació més al costat de la d'altres gramàtics.

30. *Ibid.*, p. 5.

31. Reeditat en forma de separata: *Variants de les preposicions* a, en, ab *en els dialectes catalans* (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1928; «Publicacions de l'Oficina Romànica»).

català, reeditat en forma d'opuscle l'any 1931.³² Així mateix, en el volum IV (1931), hi trobam un estudi lingüístic, sobretot fonètic, d'un text castellà de 1616.³³ El volum VII de l'«Anuari» conté una referència a un curs de sintaxi catalana impartit per Josep Calveras a la Biblioteca Balmes a partir del mes d'octubre de 1934 (coincidint amb la interrupció de la publicació de les consultes a «Catalunya Social» —*vid. infra*). Sembla que, efectivament, Calveras impartí aquestes lliçons durant la tardor de 1934. Entre els papers inèdits del jesuïta es conserven els guions i els textos de les conferències, en nombre total de cinc i que tracten els temes següents: construcció de l'infinitiu; l'infinitiu règim directe; l'infinitiu règim preposicional; l'infinitiu complement circumstancial; oracions de relatiu. A més, les lliçons anaven acompanyades d'uns exercicis complementaris.

A part dels estudis de Calveras, en l'«Anuari» aparegueren treballs de Francesc de Borja Moll (que hi publicà el *Suplement català al Romanisches Etymologisches Wörterbuch* de Meyer-Lübke i *La flexió verbal en els dialectes catalans*, a partir de les dades recollides per Antoni Maria Alcover); Pere Barnils hi publicà diversos estudis sobre fonètica i fonologia (el volum de 1933 li és dedicat completament amb motiu de la seva mort); Alfons Par hi publicà diversos estudis sobre la llengua dels clàssics medievals i sobre la desinència *-o* del present d'indicatiu; Manuel de Montoliu hi publicà el seu assaig sobre els poemes èpics que es poden resseguir en la *Crònica* de Jaume I; Vicent Bosch hi publicà un vocabulari de la població ribagorçana de Fonç. L'«Anuari» també rebia col·laboracions d'estudiosos estrangers, com l'alemany M. Menhardt, que hi edità un text català sobre farmacologia procedent de la biblioteca de Klagenfurt; H. Hatzfeld, que hi publicà un assaig sobre poesia mística portuguesa, castellana i catalana, o F. P. Aebischer, que hi publicà un estudi sobre els cognoms catalans entre els segles IX i XII. D'altra banda, l'«Anuari» es completava amb un apartat de recensions d'obres, i una bibliografia de llengua i litera-

32. *La forma «que» del relatiu català* (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1931; «Publicacions de l'Oficina Romànica»).

33. *Notes lingüístiques*, «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura», vol. IV (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1931), ps. 241-265.

tura catalanes, a cura de Josep Vives i Ramon Aramon, a més de la crònica de les activitats de l'Oficina Romànica.

Molts dels treballs publicats a l'«Anuari» eren reeditats en tiratges separats. A més, l'Oficina encetà diverses col·leccions que no s'arribaren a consolidar: la «Biblioteca Lingüística» (on Anfós Par publicà «*Curial e Güelfa*». *Notes lingüístiques i d'estil*); «Biblioteca Literària», en la qual es publicaren els tres volums de l'*Epistolari Llorente*), i les anomenades obres de vulgarització, entre les quals hi havia *La reconstrucció* i les *Consultes de llenguatge*, de Calveras (*vid. infra*), a més de la *Història sumària de la literatura catalana*, de M. Garcia Silvestre, i el *Breviari crític*, de Manuel de Montoliu. Fora de sèrie, l'Oficina també va publicar, entre altres obres, la *Correspondència de Mn. Costa i Llobera amb el Doctor Rubió i Lluch* (1876-1922).

L'òrgan principal de l'Oficina Romànica era el Comitè Directiu, «integrat de persones de competència en algun dels conceptes en què ha de treballar l'Oficina».³⁴ Els seus membres eren: Antoni Griera, Pere Barnils, Manuel de Montoliu, Josep d'Oleza, Anfós Par, Ramon Miquel i Planas i Josep Calveras. El mes de novembre de 1929 s'hi va incorporar Francesc de B. Moll. D'altra banda, sembla que l'entitat es mantenia econòmicament gràcies a les aportacions dels socis subscriptors (que l'any 1928 pagaven una quota anual de 50 pessetes) i els socis col·laboradors (que en pagaven 200).

Com va passar amb moltes altres institucions i entitats catalanes, les activitats de l'Oficina Romànica quedaren interrompudes en esclatar la guerra civil, i ja no es reprengueren mai més.

4. LES «CONSULTES DE LENGUATGE»

Un any després de la creació, la primavera de 1927, de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura, s'anunciava a les planes de «Catalunya Social»³⁵ l'inici d'una secció quinzenal de l'Oficina destinada

34. «Anuari», vol. I (1928), p. 5.

35. Setmanari publicat a Barcelona entre 1922 i 1936, va ser el resultat de la catalanització d'Acció Popular, entitat de la qual era principal portaveu i òrgan de propaganda. Josep Maria Gich en va ser director, i J. Civera i Sormaní, redactor en cap. S'hi defen-

a respondre preguntes sobre qüestions lingüístiques.³⁶ Les respostes a les consultes es publicaven signades pel secretari de redacció de l'Oficina Romànica, que era Josep Calveras. El mes de juliol de 1929 aparegué en el setmanari³⁷ una nota en què es donava notícia de la constitució de tres seccions en el si de l'Oficina Romànica: la secció de lingüística, la secció de literatura i la secció de llengua literària. Segons la nota, la secció de llengua literària, formada per Calveras, Pere Barnils i Alfons Par, havia d'ocupar-se de l'estudi dels temes objecte de consulta. Posteriorment el secretari —és a dir, Calveras— era l'encarregat de redactar les respostes, que finalment eren llegides al Comitè de l'Oficina Romànica perquè hi fessin les observacions oportunes i, si s'esqueia, hi donassin el vistiplau abans de publicar-les. Les consultes es publicaren a «Catalunya Social», amb periodicitat quinzenal més o menys regular, entre el mes de juny de 1928 i el mes de juliol de 1934 (exceptuant els mesos d'estiu, durant els quals se'n suspenia la publicació). Encara que en la darrera consulta del mes de juliol del 1934 s'anunciava que la secció es reprendria després de les vacances estivals, el fet és que la consulta següent no apareixeria fins al 1935 en el «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», on es publicaren les darreres set consultes (les número 99 a 105).

L'any 1933 Calveras reedità, revisades i completades, una selecció de 26 consultes de la vuitantena que havia publicat fins aleshores,³⁸ concretament les que tocaven qüestions de fonètica i de morfologia. El recull de Calveras degué ser acollit públicament amb fredor i certa prevenció. Per exemple, l'autor de la recensió apareguda a «La Paraula Cristiana»,³⁹

sava, sovint de manera polèmica, el que es considerava la doctrina de l'Església. La publicació estava estretament vinculada al Foment de la Pietat i a la Biblioteca Balmes: fins al 1932 tingué la redacció i l'administració al número 11 del carrer de Duran i Bas de Barcelona (és a dir, a la mateixa seu de la balmesiana). A partir de 1932, la redacció de la revista i la seu d'Acció Popular canviaren d'adreça, però l'administració de «Catalunya Social» continuà a Duran i Bas.

36. «Catalunya Social», núm. 368 (16-VI-1928), p. 411.

37. «Catalunya Social», núm. 422 (13-VII-1929), p. 549.

38. *Consultes de llenguatge. Quadern 1: fonologia i morfologia* (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1933; «Publicacions de l'Oficina Romànica»).

39. «La Paraula Cristiana», vol. XIX, núm. 109 (gener 1934), ps. 50-51. La ressenya apareix signada amb la inicial C. (podria tractar-se de Carles Cardó o de Josep Maria Capdevila).

encara que en general elogia l'obreta de Calveras, no pot estar-se d'encetar l'article declarant la seva adhesió personal a l'ortodòxia gramatical de l'Institut d'Estudis Catalans i fent reparar que el recull de Calveras és una publicació sobre qüestions lingüístiques feta des de fora d'aquesta institució:

Per bé que voluntàriament disciplinats en la fixació de l'idioma literari que mena l'Institut d'Estudis Catalans, veiem, no ja sense esverament, ans amb positiva satisfacció, que estudiosos particulars, sempre que estiguin garantits contra el perill de les pensades pintoresques per una formació filològica sòlida, s'emprenghin estudis gramaticals sobre la nostra llengua.

Cimegen en aquesta matèria, fora de l'esmentat Institut, les publicacions de l'Oficina Romànica, sovint recensionades ací, i particularment les del seu Secretari de redacció, P. Josep Calveras. (p. 50.)

Amb relació a l'escàs ressò públic que varen tenir les *Consultes*, són molt eloqüents les paraules que enceten la recensió que Francesc de Borja Moll va dedicar al recull de Calveras en el «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana»: ⁴⁰

A Catalunya no s'ha fet d'aquest llibre, públicament, el cabal que es mereix. És tan rar el cas d'un gramàtic que exposi idees pròpies, avui que es considera rebellia el tenir-ne, que l'aparició d'un llibre de temes gramaticals independent produeix un moviment d'alarma i molta gent es posa a la defensiva davant l'intrús, com si la seva publicació fos una declaració de guerra. La discussió serena és mirada com a pedra d'escàndol, i la tàctica que s'adopta és de defugir la discussió, de tirar-hi terra damunt perquè no transcendesqui al públic. Així s'explica que la premsa catalana, tan pròdiga sovint en la lloança de llibres mediocres, hagi fet el silenci quasi absolut a l'entorn d'aquesta obreta que està molt per damunt de la vulgaritat. (p. 126.)

L'extensió i l'estructura de les consultes varia en funció del tema tractat. Cada consulta és introduïda per una pregunta sobre un detall lingüístic concret. Quan la resposta és directa (especialment quan es

40. «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVI, núm. 4 (agost 1934), ps. 126-128.

tracta de qüestions de lèxic), el text de la consulta no sobrepassa la meitat d'una pàgina del setmanari. En altres ocasions, Calveras sol prendre la qüestió particular objecte de la consulta com a excusa per tractar, de vegades amb intenció d'exhaustivitat, un aspecte lingüístic més general. En aquests casos, la consulta pot arribar a ocupar diverses pàgines en números diferents del setmanari. Calveras comença vinculant el fenomen a l'apartat de la gramàtica amb el qual està relacionat. Després en fa una descripció a partir de les dades aportades per la llengua viva, pels autors clàssics (medievals o renaixents) i per altres llengües romàniques o pel llatí. Un cop exposades aquestes dades, en treu les conclusions oportunes, i finalment reprèn la qüestió que havia suscitat l'estudi i hi dóna una resposta concisa, bé en forma de regla pràctica o bé en forma de conclusió sumària. És sobretot en aquesta darrera part que Calveras contrasta les seves conclusions amb les propostes de la codificació fabriana, normalment per fer veure l'arbitrarietat i la manca de fonament d'aquesta en la llengua real o en els clàssics.

Tot seguit donarem una visió general dels temes tractats en les consultes, que agruparem en quatre apartats: consultes sobre qüestions de fonètica i d'ortografia; consultes sobre morfologia; consultes sobre morfosintaxi o sintaxi, i consultes sobre lèxic i fraseologia.

• Consultes sobre fonètica i ortografia

Són molt poques (només nou) les consultes dedicades a tractar qüestions de fonètica o ortografia (recordem que l'Oficina Romànica havia decidit adoptar la normativa ortogràfica pròpia de l'Institut d'Estudis Catalans i només introduir-hi modificacions quan l'estudi d'algun fenomen concret ho fes recomanable).

Algunes consultes fan referència a l'ortografia (de vegades errònia o no prou ben justificada) amb què determinades paraules aparegueren en el *Diccionari Ortogràfic*. És el cas de *dissenció* (Cons. 6), *març* i *dimarts* (Cons. 39), *devassall* i *servitud* (Cons. 47). La consulta 30 fa referència a la pronunciació de la *t* final del mot *sant* (Calveras remet el lector a l'apartat de *La reconstrucció* en què defensa la llibertat de pronúncia). En la consulta 59 dóna arguments a favor del rebuig de les formes com *constituient* (que considera producte de la in-

fluència del castellà), que cal substituir amb les pròpies del català sense palatal antihiatàtica (*constituent*). En la consulta 57 defensa l'admissibilitat, en els escrits de caràcter popular o regional, de les formes *aubà* (*alba*), *pauma* (*palma*), etc. Finalment, dedica tres consultes (les números 33, 37 i 48) a la problemàtica de la fixació ortogràfica dels noms propis, concretament els antropònims i els topònims (qüestió que havia quedat exclosa de les *Normes* de l'any 1913).

• Consultes sobre morfologia

Només trobam quatre consultes que tracten qüestions estrictament morfològiques (les qüestions morfològiques solen ser estudiades conjuntament amb les sintàctiques). En la consulta 9, Calveras explica les diferents formes que té el participi del verb *ser* i la seva distribució dialectal. Les consultes 19 i 21 tracten de diferents mecanismes de composició i de derivació, concretament dels prefixos *ante-* i *avant-* (Cons. 19), i dels sufixos emprats en la formació de gentilicis (Cons. 21). Finalment, la consulta 28 és dedicada a la flexió de gènere dels noms i adjectius terminats en *-ent*.

• Consultes sobre morfosintaxi o sintaxi

Quaranta-dues de les consultes són dedicades a qüestions de sintaxi o de morfosintaxi. En les consultes 77 i 79 toca la diferència entre *per* i *per a* (la consulta 79, publicada en sis parts, és una de les més llargues). Després de repassar quin és l'ús real de les dues preposicions en la llengua viva i en els clàssics, Calveras arriba a la conclusió que no és necessari fer una distinció que la parla viva normalment no fa i que pot expressar-se mitjançant altres recursos lingüístics (dels quals n'ofereix una bona mostra).

Les consultes 16, 17, 20, 80 i 86 tracten diferents aspectes relacionats amb els pronoms febles: la necessitat de tenir una forma del datiu plural de tercera persona distinta de l'acusatiu masculí (Calveras proposa substituir *els* per *elzi*); les combinacions pròpies de la llengua parlada del complement datiu i el complement acusatiu de tercera persona; la qüestió dels usos pronominals pleonàstics, etc.

Les consultes 62 i 65 (aquesta darrera dividida en tres parts) són dedicades a la qüestió de la doble negació amb pronoms i adverbis com *res*, *gens*, *ningú*, *cap*, *enlloc*, *mai*, i amb la correlació de la conjunció copulativa *ni... ni*. La conclusió de Calveras és que l'ús de l'adverbi *no* amb aquestes partícules no és obligatori, sinó que ha de regir-se segons un criteri d'estil (quan l'autor vol remarcar la negació).

Les construccions relatives (i diferents qüestions relacionades) són tractades en vuit consultes (les número 15, 23, 43, 55, 56, 58, 75 i 78). La consulta 15 parla dels equivalents catalans del *cuyo* castellà. La consulta 23 toca la distribució de funcions dels pronoms relatius *qui* i *que*, segons l'ús antic i dialectal. En la consulta 43 tracta de la distinció entre *el qui* (masculí) i *el que* (neutre).⁴¹ La consulta 55 toca la qüestió de les construccions relatives col·loquials, i la número 56 tracta de l'ús del pronom relatiu sense preposició, que dona construccions del mateix tipus que les anteriors. També deuen haver-se de relacionar amb les construccions relatives col·loquials les que Calveras tracta en la consulta número 58, com ara aquesta: *amb les senyores que m'escric ja les coneixes* (equivalent a *les senyores amb qui m'escric ja les coneixes*). En la consulta 75 tracta del relatiu compost *el qual* (reconeix que és útil perquè permet fer distincions de gènere i nombre, però recomana no abusar-ne), i en la número 78 defensa la legitimitat de la construcció relativa prep.+art.+*que* (equivalent de prep.+art.+*qual*), condemnada per Fabra.

Les consultes 68, 69 i 70 (les dues darreres dividides en dues parts) i la número 83 tracten els diferents valors que pot tenir el pronom *se*: reflexiu, expletiu, en passives pronominals i en construccions impersonals (equivalents a construccions amb *hom*). A més, Calveras hi toca altres qüestions, com l'alternança de les construccions *s'és mort* i *s'ha mort*.

Tres consultes (les número 54, 84 i 102) tracten dels pronoms possessius. Considera admissibles (Cons. 54) formes que havien estat excloses del paradigma proposat per Fabra, com *nostro*, *nostros*, *vostro* i *vostros*, les formes femenines analògiques de *llur* (*llura* i *llures*) i els plurals *mons*, *tons*, *sons* (equivalents de *mos*, *tos*, *sos*). Calvera també

41. Val a dir que Calveras no té en compte si l'antecedent és una persona o una cosa.

defensa la legitimitat de l'ús del possessiu tònic sense article (ex. *nostre pare*). En les consultes 84 i 102 tracta del possessiu clàssic *llur*, restaurat per al llenguatge literari. Calveras considera que té l'avantatge de desfer l'ambigüitat del possessiu *seu* (que tant pot referir-se a un posseïdor com a més d'un), tot i que recomana no abusar-ne i recórrer a solucions alternatives quan n'hi hagi.

Hi ha una sèrie de consultes que tracten la qüestió de la determinació. La consulta 42 parla de l'ús de l'article davant de noms d'obres literàries o publicacions, etc. que ja en duen. La consulta 88 (que té tres parts) parla de l'article personal i dels tractaments en general, que és el tema que toca en la consulta 87 (Calveras considera que cal mantenir la tradició de referir-se a les persones avantposant al nom el tractament que els escau.⁴² La consulta 90 (que té dues parts) tracta de l'ús de l'article davant del nom d'institucions, partits polítics, comerços i entitats diverses. En la consulta 105, Calveras defensa la legitimitat de l'ús de l'article davant d'infinitiu. Ho argumenta amb exemples d'autors clàssics i renaixents, i arriba a la conclusió que la prevenció contra l'ús de l'article davant d'infinitiu és una innovació copiada del francès per la pruija d'allunyar-se del castellà.

Les consultes 60, 66 i 72 toquen diversos aspectes relacionats amb les preposicions. En la consulta 60 critica la proscripció de l'ús de la preposició *en* davant d'infinitiu amb qualsevol valor que no sigui l'estrictament temporal (proscripció que ell considera una arbitrietat de la normativa moderna). En la consulta 66 critica l'abús de la preposició *de* davant de l'infinitiu amb funció de subjecte (que Calveras considera un calc del patró francès). Fa notar que aquest abús pot generar frases ambigües, com és ara *Fa goig de veure aquest ram de flors*, en què el subjecte pot ser tota l'oració d'infinitiu o bé només el sintagma *ram de flors*. Finalment, en la consulta 72 parla de l'ús de la preposició *de* amb els adverbis *davant*, *damunt* emprats amb valor preposicional (*davant de*, etc.). Segons Calveras, entre *davant* i *davant de* hi ha una diferència de matís: en el primer cas es destaca el terme de referència; en el segon, la posició relativa expressada per la locució preposicional.

42. De fet, aquesta és la pràctica habitual en els escrits de l'Oficina Romànica.

La resta de consultes tracten temes diversos. En la consulta 24 Calveras parla de les construccions intensives equivalents al castellà *jlo duro que era!*, *por lo joven que es*, *todo lo amigos que quieras*, etc. Entre d'altres construccions catalanes, Calveras proposa fer inversions com aquesta: *Pel que és jove, ja té prou feina*, etc. En la consulta 85 dóna possibles substituïts de l'article neutre *lo* i reivindica que els demostratius neutres *això*, *allò* siguin admesos en la llengua literària amb el valor de *lo/el*. En la consulta 53 Calveras rebutja que les construccions del tipus *donava molt que dir* siguin resultat de la interferència del castellà, i, després d'argumentar-ho amb exemples trets dels autors antics, reclama que aquestes construccions siguin admeses per la llengua normativa al costat de les construccions amb la preposició *a*. En la consulta 40 (que té dues parts) Calveras explica el funcionament sintàctic del futur de subjuntiu castellà, i en dóna les construccions catalanes equivalents trobadores en els autors clàssics. A més, explica les modificacions que sofreix aquest futur de subjuntiu quan l'oració a què pertany funciona com a subordinada completiva d'una altra oració (aleshores, segons Calveras, en català, a diferència del que passa en castellà, l'oració subordinada pot mantenir la correlació temporal originària).

Les consultes 61 i 73 toquen diversos aspectes sintàctics relacionats amb l'ordenació dels mots i amb l'elisió d'elements, i la resta de consultes tracten del valor i l'ús sintàctic de determinades partícules: reivindica l'ús de *com*, equivalent de *quan*, en el llenguatge literari (Cons. 27); també reivindica l'ús de *per això* (o *per'xò*), amb valor adversatiu, al costat de *però*, *emperò* i *mes* (Cons. 46); en la consulta 100 explica l'ús de *com* i *com a*, i en la número 101 tracta dels valors de *en quant*.

• Consultes sobre lèxic i fraseologia

Les cinquanta consultes restants tracten de diferents aspectes de lèxic i fraseologia. En algunes consultes, Calveras explica l'origen etimològic de les paraules en qüestió, els significats que han tingut al llarg de la història de la llengua (i que de vegades es conserven en determinats dialectes) i, en ocasions, les solucions paral·leles pròpies d'altres llengües romàniques. És el cas, per exemple, de la consulta 18,

en què tracta de la forma catalana equivalent de la castellana *cuartel* (proposa *quarter* i rebutja el gal·licisme *caserna*); també és el cas de la consulta 22, en què parla del mot *polleguera* i de la fraseologia en què apareix, i de la consulta 31, sobre la paraula *facècia*. En la consulta 93 defensa la catalanitat de l'ús del participi *desapercebut* en el sentit de 'no ser notat' (compartit amb el francès i el portuguès, i proscribit com a gal·licisme en castellà), i d'*apercebut* en el sentit de 'previngut' (coincident amb el castellà i el portuguès). En la consulta 104 parla dels equivalents catalans de *vez* (entre d'altres coses, recorda que la paraula *portantveu* —on *veu* <llatí VICE— vol dir 'suplent, substituït d'algú altre en un càrrec', i que no equival a *portaveu*).

En algunes consultes explica els significats i usos de formes de la llengua antiga o d'abast dialectal restringit i que han estat reintroduïdes modernament en la llengua literària. Calveras no es limita a explicar el valor que els diccionaris atorguen modernament a aquestes paraules, sinó que procura ser exhaustiu a l'hora de recollir exemples amb tots els significats i usos possibles. És el cas de les consultes 12 i 13, en què parla de les formes *adés* i *suara*, respectivament.

En algunes consultes prevé contra els calcs semàntics a partir, sobretot, del castellà, o dóna els significats de parelles de paraules catalanes quan en castellà o en francès corresponen a un sol mot. És el cas de la consulta 1, en la qual fa la distinció entre *mida* i *mesura*, i dóna fraseologia amb cadascuna d'aquestes paraules amb les expressions equivalents del castellà amb *medida* i del francès amb *mesure*.

En altres casos, dóna arguments a favor de l'acceptabilitat d'unitats lèxiques que no constaven en el *Diccionari ortogràfic* (o, a partir de 1932, en el *Diccionari general*), o bé que tendeixen a ser relegades perquè són massa semblants a les formes corresponents del castellà. Per exemple, defensa la catalanitat de *gràcies* al costat de *mercès* (Cons. 2), i de *honrrar* enfront del llatí *honorar* (Cons. 3), que ell considera innecessari, ja que *honrrar* i *honorar* són sinònims (a diferència del que passa amb altres doblats, en què cada forma té un significat propi, com en el cas de *colgar* i *collocar*); també defensa l'acceptabilitat de l'italianisme *capritxo*, *capritxós*, enfront de les innovacions *caprici*, *capriciós*, que Calveras considera imitacions del francès *caprice*, *capricieux* (Cons. 4); reivindica l'ús de la conjunció adversativa *mes* amb el mateix

valor de *sinó*, però (Cons. 14), i defensa la legitimitat de les variants *sarzir*, *sarcir* i *surgir*, al costat de *sargir*. En la consulta 26 argumenta a favor de la catalanitat de la forma *desmenussar* (al costat de la forma *esmenussar*), i ho fa basant-se en la llengua antiga i en la presència de solucions equivalents en altres llengües romàniques (francès, italià, castellà). Calveras també defensa l'admissibilitat dels castellanismes *resar* i *reso* (Cons. 34); tot i així, fa un repàs de les expressions en què apareixen *resar* i derivats i en dóna possibles equivalents catalans. Defensa l'acceptabilitat de la forma *esgraó* al costat d'*esglaó* (Cons. 45), i de *creuat*, *creuada* enfront dels arcaïsmes *croat*, *croada*, que segons Calveras no cal ressuscitar (Cons. 49). En les consultes 51 i 52, Calveras es mostra partidari d'acceptar les formes *viuda* i *viudo*; en dóna les formes equivalents i els derivats d'altres llengües i exemples del català antic. Defensa que es doni entrada dins la llengua literària al mot *grosser*, com a sinònim de *groller* (Cons. 67). Reivindica l'ús de les preposicions *sobre* i *en*, segons Calveras progressivament bandejades en favor de *damunt* i *dins* (Cons. 71). Defensa l'acceptabilitat dels verbs *endur(-se)* i *entornar(-se)*, paral·lels a *emportar(-se)*, i d'expressions com *M'enduc aquest llibre i demà me n'enduré un altre* (Cons. 76). També defensa el manteniment de l'arcaïsmes *beneit*, *beneïda* de l'Ave Maria, i critica que siguin canviats per *beneït*, *beneïda*, ja que aquelles són les tradicionals, i en la majoria de llengües, segons Calveras, tendeixen a mantenir els arcaïsmes de les oracions (Cons. 99).

Quan es tracta de donar equivalents catalans de paraules o de fraseologia castellanés, Calveras ofereix un ric repertori d'expressions catalanes. En són una mostra les consultes 7, 11 i 38. La consulta 7, publicada en tres parts, tracta dels equivalents catalans del castellanisme *menos* i de la fraseologia en què apareix. En la consulta 11, dóna expressions catalanes equivalents al castellanisme *bueno*, ordenades segons els contextos en què aquest pot aparèixer: per acabar una conversa, per trencar-la o desviar-la, com a resposta afirmativa amb diferents matisos, per introduir una observació, etc. En la consulta 38, després de criticar la substitució sistemàtica del castellanisme *apoyar* per *recolzar*, i tot i que no considera del tot rebutjable una forma catalana *apoiar*, dóna un reguitzell d'equivalències catalanes classificades en dos grans grups: les expressions equivalents als sentits propis

—físics— d'*apoyar*, i les expressions equivalents als sentits figurats del verb castellà.

De vegades es refereix als referents sociohistòrics que expliquen o justifiquen una determinada denominació. N'és un exemple la consulta 35, en què defensa la catalanitat de les formes *firmar* i *firma* al costat de *signar* i *signatura*, que, segons Calveras, no són expressions completament equivalents (*firmar*, segons l'ús antic, voldria dir 'subscriure, fer constar el nom al peu d'un document', mentre que *signar* significaria 'posar el senyal o rúbrica'). Un altre exemple ens l'ofereix la consulta 63, en la qual explica l'evolució històrica de les societats de socors mutu i els diferents noms que s'hi han aplicat (proposa substituir el *montepío* castellà per *germandat*, denominació que considera preferible a *mont de pietat*). En la consulta 44, manté que el femení de *mestre* ha de ser *mestra* i no *mestressa* (que es reservaria per a la dona del *mestre*), i ho argumenta basant-se en els canvis experimentats per la societat moderna i que han determinat que les dones exerceixin determinades professions que abans eren reservades als homes.

Algunes consultes tenen la mateixa estructura que un article de diccionari: Calveras va del significat o significats propis de la paraula als sentits figurats que pot adquirir, i, tractant-se de verbs, en classifica els usos segons el règim amb què poden funcionar. En qualsevol cas, les definicions van acompanyades d'exemplificació abundant. En algunes ocasions també dona l'origen etimològic i la distribució geogràfica de les variants d'una determinada paraula. En són exemples la consulta 8 (sobre el mot *carquinyoli* i variants); la consulta 91 (en què descriu el camp semàntic que cobreixen les unitats lèxiques *fressa*, *remor* i *soroll*); la consulta 92 (en què explica la diferència entre *passos* i *passes*); la consulta 95 (sobre la diferència entre *por* i *basarda*); la consulta 96 (en la qual defineix les paraules *esbrinsar*, *esfondrar*, *enfonsar* i *enfondir*), i la consulta 97 (sobre la diferència entre *parar* i *aturar*).

És crític amb les distincions arbitràries introduïdes per Fabra, les qual, segons Calveras, no tenen fonament en el parlar viu ni en la llengua antiga. És el cas de les distincions entre *orgue* i *òrgan* (Cons. 50); entre *medi* i *mitjà* (segons Calveras, calcada del francès *milieu/moyen* —Cons. 74); entre *full* i *fulla* (Calveras considera convenient mantenir les dues formes, però assignant-los el significat que han tingut tra-

dicionalment, i no un d'arbitrari; entre d'altres coses, pensa que cal dir *fulla dominical* i no *full dominical* —Cons. 94), o entre *complir* i *acomplir* (que en la majoria de sentits són formes sinònimes; segons Calveras, l'ús d'*acomplir* en el sentit de 'dur a terme, executar, acabar' és un gallicisme sense fonament en la llengua antiga—Cons. 98). Especialment interessant és la consulta 103, en la qual defensa que es mantinguin els dos valors del verb *deure*: expressant obligació i expressant probabilitat. A més, dóna equivalències antigues i dialectals de la perífrasi d'obligació *haver de*.

En altres consultes fa propostes d'adaptació de paraules manllevades a les llengües clàssiques (per exemple, després d'explicar els graus d'adaptació que poden aplicar-se als mots llatins, estudia les possibles adaptacions del llatínisme PONTIFEX, que, adaptat talment del llatí, hauria de ser en català *pòntifex* i no *pontífex* (Cons. 5), o bé n'explica el significat (com en la consulta 64, en què dóna els diferents valors del neologisme *aliè* i dels seus derivats). Algunes consultes fan referència als noms propis de persona que presenten més d'una forma, com és el cas de *Marià* i *Marian* (Cons. 36) o *Maties* i *Macià* (Cons. 41).

Cal dir que l'argumentació emprada per Calveras en alguns casos és realment poc consistent. En la consulta 10, per exemple, en la qual defensa la legitimitat de l'expressió *els Reis Magos*, Calveras addueix que *magos* no és un castellanisme, sinó la solució genuïna que la llengua ha trobat a una necessitat interna, ja que les altres formes possibles, *mague*, *magus* o *mag*, en determinades àrees dialectals es confondrien amb *maga*, *magos* i *mac*, respectivament. Tanmateix, arriba a la conclusió que és millor conservar la tradició popular i dir *els Reis d'Orient*, *els Sants Reis* o, senzillament, *els Reis*. També és poc coherent la segona part de la consulta 18, en què Calveras critica l'adopció de la forma *borsa* (trobadora en català antic) en lloc de la forma evolucionada legítima *bossa* (Calveras considera, sense que el seu retret tingui gaire sentit, que la preferència per *borsa* s'explica pel delecter de fugir del castellà *bolsa*).⁴³ En les consultes 29 i 32 parla del trac-

43. Cal tenir en compte que la consulta és de l'any 1929, quan encara no s'havia publicat el *Diccionari general*, i que, per tant, és comprensible l'estranyesa de Calveras, que devia trobar injustificada la presència del doblet *bossa/borsa* en el *Diccionari ortogràfic*.

tament que cal donar a la Mare de Déu i de la forma com cal designar les imatges iconogràfiques que la representen i les esglésies que en duen el nom. Al costat d'altres arguments de caràcter estrictament lingüístic, Calveras considera que la denominació *Mare de Déu* és preferible a *Nostra Dona* o *Nostra Senyora* perquè és a major glòria de la Verge Maria que hom s'hi refereixi relacionant-la amb Déu que no pas amb els humans. Un criteri semblant és el que indueix Calveras a recomanar la grafia *a Déu siau* (*comanat*), en lloc de *adéu* o *adéu-siau*, a aquells que, «contra la tendència laicista [*sic*] actual, senti desitjos d'afirmar categòricament els seus sentiments religiosos» (Cons. 81).

La consulta 82 parla de la distinció entre *ser* i *estar*. Malauradament és una de les consultes més poc reeixides de l'autor (encara que hi fa algunes observacions interessants sobre els valors semàntics d'aquests dos verbs). La argumentació de Calveras és difícilment sostenible: en lloc d'acceptar la forma *estat* com a participi de *ser*, prefereix considerar que es produeix una alternança lèxica entre *ser* i *estar* en els temps compostos (però no en els simples) en aquells casos en què no hi ha oposició de significat entre els dos verbs (en els altres casos recomana emprar *ha sigut* o *és estat*).⁴⁴

5. CONCLUSIÓ

Al llarg d'aquest article hem fet referència a la qüestió de la validesa de l'obra de Calveras. És lícit que ens demanem quin interès pot tenir avui estudiar-la o, fins i tot, recuperar-la. No hi ha dubte que l'estudi de l'obra de Calveras i del cercle de persones que es varen agrupar al voltant de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura durant els anys vint i trenta interessa la història de la llengua, especialment la història de la codificació del català. D'altra banda, ja hi ha hagut qui ha defensat l'originalitat i els encerts de la teoria de l'estandardització proposada per Calveras a *La reconstrucció del llenguatge*

44. Recordem que Calveras tracta aquestes mateixes qüestions en la consulta 9 i en la consulta 83.

literari català.⁴⁵ Ara bé, poden interessar avui les aportacions concretes de Calveras als estudis gramaticals?

Hem comentat en la introducció que l'obra de Calveras ha estat valorada diferentment pels autors que s'hi han referit. Aquesta disparitat de judicis segurament és imputable al caràcter heterogeni i eclèctic del conjunt de l'obra del jesuïta, una heterogeneïtat que permet que se'n puguin fer lectures a nivells diferents, que separatament poden provocar apreciacions també diferents, totes elles igualment justes. De vegades Calveras demostra una gran capacitat de penetració en les qüestions gramaticals, mentre que en altres ocasions es deixa portar per unes fixacions que li impedeixen d'analitzar els fets lingüístics de manera prou objectiva i desapassionada. Els principis racionals, d'inspiració neogramàtica i estructuralista,⁴⁶ que varen informar l'obra de Fabra, es barregen en el cas de Calveras amb els supòsits teòrics de l'idealisme lingüístic d'inspiració humboldtiana, fet que explica en part la poca consistència que en alguns casos té l'argumentació esgrimida pel jesuïta.⁴⁷ En canvi, Calveras mostra un profund co-

45. Vegeu ARACIL, *op. cit.*, ps. 100-104, i MOLLÀ i VIANA, *loc. cit.* Sembla prou evident que *La reconstrucció del llenguatge literari català* és alguna cosa més que «un garbuix d'especulacions genèriques, desvinculades d'una pràctica eficient d'elaboració de la llengua», com l'han qualificada Lamuela i Murgades (*loc. cit.*). És notador que la crítica d'aquests autors coincideixi amb la que C. Cardó va dedicar a *La reconstrucció* l'any 1926, a la qual ens hem referit més amunt. Certament, *La reconstrucció* és una obra reiterativa, però aquest caràcter repetitiu no és gratuït, sinó que el demana la voluntat de Calveras de fer un discurs al màxim d'explícit. Els temes normalment no són repesos innecessàriament, sinó quan l'autor vol fonamentar amb arguments ja exposats les qüestions que introdueix per primer cop. Aleshores Calveras fa dues coses: o bé remet el lector als paràgrafs del llibre on ha estat tractat el tema en qüestió, o bé repeteix sencer el contingut dels paràgrafs. Això fa el llibre feixuc de llegir, però al mateix temps li confereix una estructura interna molt sòlida, amb una represa cíclica dels temes, progressivament ampliat amb nous continguts. D'altra banda, les dotze pàgines del detalladíssim sumari general i l'índex final ajuden el lector a fer-se amb facilitat una idea del conjunt de l'obra.

46. Vegeu LAMUELA i MURGADES, *op. cit.*, p. 78.

47. Sobre aquesta qüestió vegeu Antoni ARNAL, *Algunes notes entorn de «La reconstrucció del llenguatge literari català», de Josep Calveras*, dins *Estudis de llengua i literatura catalanes, XXIV. Miscel·lània Jordi Carbonell/3* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992), ps. 257-277. Val a dir, però, que tots dos gramàtics compartien la idea que el llenguatge literari és el resultat d'un procés progressiu d'intel·lectualització de la llengua que converteix aquesta en una realitat d'abast de difusió més ampli que la interacció oral quotidiana. La idea que Calveras té de la llengua li-

neixement de la llengua en les seves més diverses manifestacions, tant de la llengua dels autors medievals, renaixentistes i modernistes com, sobretot, del català parlat en el seu temps. I pensam que és precisament la gran quantitat d'informació lingüística que Calveras aporta

terària com a resultat d'una progressiva abstracció i intel·lectualització, queda expressada, amb el seu peculiar estil expositiu, en aquest fragment de *La reconstrucció* (p. 16): «Quan creix el conreu intel·lectual d'un poble en tots els ordres de la vida, els nous coneixements i idees no troben pròpia expressió en els parlars populars, restringits a dir els conceptes concrets i les coses ordinàries de la vida casolana i primitiva. Aleshores també la pruija natural de comunicar els avenços i troballes a més amplis públics, fa que espontàniament s'estableixi a l'engròs el comerç literari per escrit.

»Tot això porta de mica en mica a crear un llenguatge nou, una mena de dialecte dels erudits, el llenguatge literari, que no és sinó UNA AMPLIACIÓ PERFECCIONADA DE LA LLENGUA VIVA, QUE ESDEVÉ GENERAL, PER AIXÒ QUE ARRIBI A SER INSTRUMENT ADEQUAT DEL CONREU I COMERÇ LITERARI. Aquest llenguatge de fet no es parla espontàniament en lloc [sic] i per ningú; emperò és el que s'escriu més ordinàriament a totes les encontrades; és el llenguatge dels llibres d'ensenyament, dels tractats científics, dels diaris i revistes, el de la poesia i el de l'oratorïa alta. I pel seu caràcter d'universal ve a ésser a tot arreu el llenguatge oficial dels documents i actes públics.» (La versaleta és de l'original)

Calveras i Fabra coincidien en la definició de l'objectiu últim al qual calia arribar. El que els distanciava eren les bases teòriques, la manera de concebre la via que havia de menar a aquest objectiu i el paper que corresponia al gramàtic en el procés d'elaboració de la llengua literària. Segons el jesuïta, el protagonisme hauria de correspondre als conreadors de la llengua. La tasca del gramàtic hauria de limitar-se a fixar en obres de referència (diccionaris o gramàtiques) allò que l'ús dels bons conreadors ha determinat que pot formar part de la llengua literària (vegeu *La reconstrucció*, p. 68 i ss. i p. 203 i ss.). Calveras va exposar clarament el seu punt de vista sobre aquesta qüestió en el pròleg inèdit de la *Gramàtica catalana popular*, en el qual critica, de forma explícita i amb major duresa que en les obres editades, la tasca de codificació de Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans. Calveras oposa la feina del gramàtic *codificador*, que fixa la normativa *a posteriori*, a la del gramàtic *creador*, que la fixa *a priori*. L'interès del fragment per entendre el posicionament de Calveras sobre aquesta qüestió ens ha empès a reproduir-lo sencer, malgrat la seva extensió (respectam l'ortografia de l'original): «Sol dir-se que la norma millor és el bon ús dels que millor la parlen i escriuen [la llengua]. Però encara aquí i tot cal distingir entre posar en regles gramaticals un bon ús ja existent, o crear uns canons gramaticals als quals s'hagi d'adaptar l'ús corrent perquè sigui bon ús.

»El primer ofici de gramàtic codificador el comp[li] el P. Jaume Nonell, prou conneixedor del parlar clàssic i dels millors escriptors renaixentistes del segle XIX, i basat en aquestes fonts redacta la seva gramàtica de la llengua catalana, prenent com a fonament el parlar català oriental de les encontrades més poc influenciades de castellanismes i gallicismes.

»Després de la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, que per al seu regim intern creà unes normes ortogràfiques, que, aplicades al Diccionari Ortogràfic, han vingut després a ésser generalment acceptades i han obtingut l'unificació ortogràfica del català, s'ha començat l'altre tipus de gramàtic creador. Amb l'ideal d'arribar aviat a una

en els seus estudis gramaticals (malgrat que aquesta informació no sempre el mení a unes conclusions convincents) l'aspecte de la seva obra que encara avui pot tenir més validesa i que pot suscitar més interès entre els estudiosos.⁴⁸

JOAN-ALBERT VILLAYERDE I VIDAL

llengua oficial única i reglamentada a la manera de les llengües oficials de les grans nacions, En Pompeu Fabra ha pres la tasca de fer un català estandard o català patró, violentant, tallant i creant, com el[l] mateix ha confessat, i anant ell al davant d'un nucli d'escriptors que generalment han acceptat les seves solucions, mentres que un seguit de correctors de proves o d'estil les han imposades als escrits que passaven per les seves mans. Ens hem trobat doncs, que en el moment crític de tornar a buidar en català tot el tresor de coneixements de la cultura general, on calia que plumes fortes i ben coneixedores dels tresors i recursos antics i culturals de la nostra llengua i plens de l'esperit catalanesc fes[sin] la selecció i donés[sin] l'empenta i unitat vital al llenguatge literari renaixent, tot ha estat en mans d'un sol gramàtic, que precisament no és escriptor, que mes que de la perfecció artística i unitat interna de la llengua, va preocupat per l'unificació, que ell enten simplificació i sistematització rígides, per l'ideal de la forma única per cada necessitat expressiva. Ell ja ha fet aquest català patró, sortit de la seva taula d'estudi, i no del conreu viu de la llengua sobre les noves necessitats de producció per escriptors ben trempats i coneixedors de la llengua. Tot i suposant en el gramàtic grans coneixements de la llengua viva i antiga, el sol fet de passar tot per mans d'un i amb criteri estret, i prescindint de influències anticastellanistes i gal·licistes, no pot esser auguri de la formació d'una bona llengua literària».

La concepció que Calveras tenia de la manera com calia procedir en la fixació de la llengua literària contrasta amb la de Fabra. Aquest, a partir de l'estudi dels fets del llenguatge, feia propostes concretes que sotmetia al judici crític i a la prova d'ús dels escriptors. Ell mateix explicava la seva estratègia en una article titulat *De la depuració de la llengua literària*, publicat a «La Nova Revista», vol. I, núm. 1 (Barcelona, gener 1927), ps. 4-10 (reproduït dins Pompeu FABRA, *La llengua catalana i la seva normalització* (Barcelona, Edicions 62, 1984), ps. 167-175): «L'existència d'un grup nombrós d'escriptors amants a col·laborar en l'obra de redreçament de la llengua, és d'una importància inapreciable. Gràcies a ella, hom pot llançar-se més ardidament a l'assaig de qualsevol innovació, puix que en el cas d'anar errat, no ha de trigar a adonar-se del seu error. Qualsevol innovació és, així, immediatament contrastada, i el que l'ha suggerida veurà aviat si cal renunciar-hi o si, al contrari, pot confiadament erigir-la en regla» (ps. 174-175).

48. D'altra banda, seria interessant posar costat per costat les solucions proposades per Calveras i les solucions proposades per Fabra, per tal de comprovar quins aspectes de la codificació fabriana criticats per Calveras no varen reeixir del tot i encara avui presenten un cert grau de conflictivitat (per exemple, el sistema de pronoms febles o la distinció entre *per i per a*). Són qüestions que queden posades per a futures recerques.

APÈNDIX. BIBLIOGRAFIA DE JOSEP CALVERAS

En aquesta bibliografia relacionam els llibres, articles, treballs diversos i ressenyes publicats en català per Josep Calveras. La major part dels escrits són dedicats a qüestions lingüístiques o filològiques, però també n'hi ha de temàtica religiosa (especialment ignasiana).⁴⁹ Hem ordenat el material en tres blocs:

a) Llibres i opuscles catalogats com a publicacions de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura i que foren editats per la Biblioteca Balmes (hi incloem les col·laboracions de Calveras en l'«Anuari» de l'ORLL);

b) Treballs dispersos en altres publicacions, concretament les *Il·lustracions lingüístiques*, publicades a «La Paraula Cristiana», les *Notes de llenguatge* i *Clarícies de llenguatge*, publicades a «Ciutat», i les *Consultes de llenguatge*, que Calveras publicava a «Catalunya Social» com a secretari de redacció de l'Oficina Romànica.

c) Obra diversa: traduccions, recensions i obra religiosa.

El recull no és exhaustiu, ja que no hem pogut tenir accés a alguns articles de l'existència dels quals només tenim notícia a través d'altres fonts.⁵⁰ En el cas de les consultes publicades a «Catalunya Social», les identificarem transcrivint, al costat del número corresponent, la formulació de la consulta mateixa, a fi que el lector pugui fer-se'n una idea del contingut. Les consultes marcades amb un asterisc varen ser reeditades per Calveras l'any 1933 en forma de llibre i amb algunes modificacions.

49. Incloem en la relació les obres de temàtica religiosa publicades per Calveras en català, ja que pensam que són una mostra interessant de la forma com el jesuïta aplicava les seves teories lingüístiques en la producció pròpia. BORRÀS, SOLÀ i TORELLÓ, a *Escriptors jesuïtes de Catalunya. Bibliografia 1931-1976* (Sant Cugat del Valles, Facultats de Filosofia i Teologia, 1979), donen una bibliografia bastant completa de l'obra de Calveras, tant la de temàtica lingüística com la de temàtica religiosa, escrita en català i en castellà.

50. Per exemple, sabem per BORRÀS *et al.* (*op. cit.*) que Calveras va publicar articles a «Cultura Valenciana», revista trimestral que es va editar a València entre els anys 1926 i 1931 i que solia contenir articles d'erudició i de caràcter literari.

a) LLLIBRES, OPUSCLES I COL·LABORACIONS EN L'«ANUARI»
DE L'ORLL

1925

La reconstrucció del llenguatge literari català. Estudi d'orientació,
Barcelona, Biblioteca Balmes.

1928

Epistolari Llorente, Barcelona, Biblioteca Balmes; «Biblioteca Literària de l'Oficina Romànica». Correspondència de Teodor Llorente Olivares, ordenada i anotada per Teodor Llorente i Falcó; notes biogràfiques i bibliogràfiques dels escriptors catalans i correcció de tot l'epistolari sobre les cartes originals a cura de Josep Calveras. Es va publicar en tres volums: *Cartes de llevantins 1891-1900* (vol. I, 1928), *Cartes de llevantins 1901-1911* (vol. II, 1930) i *Suplement a les cartes de llevantins. Cartes de Llorente* (vol. III, 1936).

Variants de les preposicions a, en, ab en els dialectes catalans, «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura», vol. I, Barcelona, Biblioteca Balmes, ps. 151-178. Editat en forma de separata el mateix any (Barcelona, Biblioteca Balmes; «Publicacions de l'Oficina Romànica»).

1929

La forma «que» del relatiu català. Primera part, «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura», vol. II, Barcelona, Biblioteca Balmes, ps. 185-254.

1930

La forma «que» del relatiu català. Segona part, «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura», vol. III, Barcelona, Biblioteca Balmes, ps. 177-243.

1931

La forma «que» del relatiu català, Barcelona, Biblioteca Balmes; «Publicacions de l'Oficina Romànica».

Notes lingüístiques, «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura», vol. IV, Barcelona, Biblioteca Balmes, ps. 241-265.
Estudi lingüístic d'un text castellà de la primeria del segle XVII.

1933

Consultes de llenguatge. Quadern I: fonologia i morfologia, Barcelona, Biblioteca Balmes; «Publicacions de l'Oficina Romànica».

b) ARTICLES DISPERSOS EN ALTRES PUBLICACIONS

1926

Il·lustracions lingüístiques (sic). Les formes regides sense preposició del pronom de tercera persona I: ¿Es pot dir les fem significar?, «La Paraula Cristiana», vol. 3, núm. 14 (febrer), ps. 171-174.

Il·lustracions lingüístiques. Del pronom de tercera persona II: Datiu plural diferenciat, «La Paraula Cristiana», vol. 3, núm. 17 (maig), ps. 426-435.

Notes de llenguatge. Per les planes del parlar vell 1: Al salir, en sortir, «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 5 (juny), ps. 86-89.

Il·lustracions lingüístiques. Formes regides sense preposició del pronom de tercera persona III: Models de formes, «La Paraula Cristiana», vol. 4, núm. 19 (juliol), ps. 56-73.

Notes de llenguatge: Per les planes del parlar vell 2: Rehabilitació de paraules, «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 7 (agost), ps. 140-141.

Notes de llenguatge: Per les planes del parlar vell 3: Llenguatge ric, «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 8 (setembre-desembre), ps. 173-177.

1927

Clarícies de llenguatge. Estudis de conjunt. Estudi I: Subjecte, règim directe, terme indirecte. I. Noms substantiu, «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 9 (gener), ps. 4-10, i núm. 10 (febrer) ps. 35-42

Clarícies de llenguatge. Estudis de conjunt. Estudi I: Subjecte, règim directe, terme indirecte. II. Pronoms, «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 11 (març), ps. 58-65.

Notes de llenguatge. Per les planes del parlar vell 4: Multiplicitat de formes, «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 12 (abril-maig), ps. 96-100.

Clarícies de llenguatge. Estudis de conjunt. Estudi II: Derivació verbal. «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 13 (juny), ps. 113-120.

Notes de llenguatge. Estilística comparada 1: Ordre de les paraules, «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 14 (juliol-setembre), ps. 147-151.⁵¹

Estilística comparada, «La Paraula Cristiana», vol. 6, núm. 35 (novembre), ps. 466-471. (Reproducció de l'article anterior.)

1928

Consulta 1. Cal dir mida o mesura en la traducció de la frase castellana a medida que?, «Catalunya Social», núm. 370 (30 de juny).

Consulta 2. Què és més ben dit mercès o gràcies?, «Catalunya Social», núm. 372 (14 de juliol).

Consulta 3. No és prou català el verb honrar, que el veig canviat sistemàticament amb honorar?, «Catalunya Social», núm. 374 (28 de juliol).

Consulta 4. Són dolentes les formes populars capritxo, capritxós, capritxosament, que ara en tota mena de publicacions trobo caprici, capriciós, capriciosament?, «Catalunya Social», núm. 376 (11 d'agost).

Consulta 5. Com podríem fer catalana la paraula italiana PONTÍFEX, que en castellà ha donat pontífice, en italià pontefice i en francès pontife?, «Catalunya Social», núm. 378 (25 d'agost).

**Consulta 6. Em fa estrany en el Diccionari Ortogràfic, 1.ª i 2.ª edició, trobar dissensió amb c, essent així que en llatí és DISSENSIONE i no DISSENTIONE. Com s'explica això?*, «Catalunya Social», núm. 381 (15 de setembre).

Consulta 7. És acceptadora en bon català la forma menos, tan escampada en la parla d'ara?, «Catalunya Social», núm. 385 (13 d'octubre), núm. 387 (27 d'octubre) i núm. 389 (10 de novembre).

51. Calveras acaba l'article anunciant-ne la continuació, però sembla que no arribà a publicar-la.

- Consulta 8. A pagès he sentit dir: «tirant a terra el trespol en un amagatall del carquinyoli van sortir papers vells i unces». És alguna corrupció aquesta paraula carquinyoli en aquest sentit?, «Catalunya Social», núm. 391 (24 de novembre).*
- *Consulta 9. Tanmateix sigut per estat és forma tan dolenta, que no pugui ésser mai usada en bon català?, «Catalunya Social», núm. 394 (15 de desembre).*

1929

- Consulta 10. Els Sants Reis de la tradició en l'Evangelí són anomenats magi ab Oriente, que en castellà fan los Reyes Magos. Com els anomenarem en català?, «Catalunya Social», núm. 396 (5 de gener).*
- Consulta 11. Quins substituïts hi ha per estalviar la paraula bueno en la conversa?, «Catalunya Social», núm. 399 (26 de gener).*
- Consulta 12. Quina és la significació exacta de la paraula además, i quin ús cal fer-ne en la llengua escrita?, «Catalunya Social», núm. 400 (2 de febrer).*
- Consulta 13. I la paraula suara quin abast té en la nostra llengua?, «Catalunya Social», núm. 402 (16 de febrer).*
- Consulta 14. En els primers escriptors del nostre renaixement trobo usat mes com a conjunció adversativa, allà on els clàssics antics posaven mas. És acceptadora aquesta substitució?, «Catalunya Social», núm. 404 (2 de març).*
- Consulta 15. Sabríeu dir-me alguns equivalents catalans del cuyo castellà, per poder variar la forma el... del qual, que es fa pesada si sovinenteja massa?, «Catalunya Social», núm. 406 (16 de març).*
- *Consulta 16. Serà potser també una forma dolenta a la manera de sigut l'els hi d'aquesta dita popular: ELS HI diré que tornin demà?, «Catalunya Social», núm. 408 (6 d'abril).*
- *Consulta 17. En la forma els hi datiu, escrita i tot elzi, no hi ha un ús indegut de l'adverbial hi com a datiu?, «Catalunya Social», núm. 410 (20 d'abril).*
- Consulta 18. Com es diu en bon català el cuartel, l'edifici destinat a l'allotjament de la tropa, «Catalunya Social», núm. 413 (11 de maig).*

- Consulta 19. Traduint el castellà antepasados trobem en les publicacions catalanes d'ara avantpassats. No fóra millor dir, com fa el poble, els nostres passats?*, «Catalunya Social», núm. 414 (18 de maig).
- **Consulta 20. La combinació els hi equivalent a els els en aquest exemple: si et demanen els llibres, dóna'ls-hi, és dolenta gramaticalment?*, «Catalunya Social», núm. 416 (1 de juny de 1929).
- Consulta 21. Parlen sovint les nostres publicacions religioses de la província eclesiàstica tarraconense. És ben fet aquest denominatiu?*, «Catalunya Social», núm. 418 (15 de juny).
- Consulta 22. Què és la polleguera, que surt en l'expressió figurada popular sortir de polleguera?*, «Catalunya Social», núm. 420 (29 de juny).
- Consulta 23. Quines maneres catalanes hi ha de distingir entre el relatiu nominatiu i acusatiu?*, «Catalunya Social», núm. 433 (28 de setembre).
- Consulta 24. Quin és l'equivalent català de les dites castellanques: ¡lo duro que es!, por lo joven que es, todo lo amigos que quieras, etc.?*, «Catalunya Social», núm. 435 (12 d'octubre).
- **Consulta 25. El corrector de proves m'esmena per sargir el surgir que jo posava en el sentit de zurcir castellà. Amb quin fonament, pregunto?*, «Catalunya Social», núm. 438 (2 de novembre).
- Consulta 26. És catalana la paraula desmenussar, que he vist en una publicació d'ara i no la porta el Diccionari Ortogràfic?*, «Catalunya Social», núm. 440 (16 de novembre).
- Consulta 27. És acceptador el com d'aquesta dita: com tornaràs, ja trobaràs la taula parada?*, «Catalunya Social», núm. 442 (30 de novembre).
- **Consulta 28. Se'm fa molt estrany això de la servent de Déu en femení, que he llegit no fa gaire. Que no es pot dir la serventa de Déu?*, «Catalunya Social», núm. 444 (14 de desembre).

1930

- Consulta 29. Per quina raó escriuen ara Nostra Dona de Montserrat, que molts ho troben estrany i alguns fins ho critiquen com inventat per fugir de Nostra Senyora de Montserrat, que coincideix amb la manera de dir castellana?*, «Catalunya Social», núm. 446 (4 de gener).

- **Consulta 30. La t del mot sant és muda o s'ha de pronunciar, en especial davant d'un nom començat per vocal, com ara Sant Esteve, Sant Andreu?*, «Catalunya Social», núm. 448 (18 de gener).
- Consulta 31. Quin és el significat propi de la paraula facècia, que ara s'escriu tant i potser no sempre ben encertada?*, «Catalunya Social», núm. 450 (1 de febrer).
- Consulta 32. Voldria saber més particularment com usaven els clàssics Nostra Dona o Ma Dona parlant de la Mare de Déu*, «Catalunya Social», núm. 452 (15 de febrer).
- **Consulta 33. ¿Jo, que de nom de casa em dic Lluch, faré bé d'escriure'm Lluç, com hi ha qui m'ho aconsella?*, «Catalunya Social», núm. 454 (1 de març).
- Consulta 34. ¿Que no són catalanes les paraules resar, reso, que no les porta el Diccionari Ortogràfic i si no ho són com les podrem suplir?*, «Catalunya Social», núm. 456 (15 de març).
- Consulta 35. Firmar i firma no els porta el Diccionari Ortogràfic i en les publicacions d'ara sistemàticament són canviats per signar i signatura. ¿Amb quin fonament, pregunto?*, «Catalunya Social», núm. 458 (29 de març).
- Consulta 36. Moltes vegades veig escrit Marian, altres, no tants, Marià. Quina forma és més correcta?*, «Catalunya Social», núm. 460 (12 d'abril).
- **Consulta 37. Pot passar Vicents escrit així, com ho he vist en diaris catalans i fins en algun diccionari modern?*, «Catalunya Social», núm. (extraordinari) 461 (23 d'abril).
- Consulta 38. El verb apoiar, si no és català, com el substituïrem d'una manera acceptable?*, «Catalunya Social», núm. 463 (10 de maig).
- **Consulta 39. ¿Per quina raó s'escriuen diferent març i dimarts, essent així que pronunciats sonen igual i tots dos fan referència al déu Mars?*, «Catalunya Social», núm. 465 (24 de maig).
- **Consulta 40. Quin equivalent té en català el futur de subjuntiu del castellà?*, «Catalunya Social», núm. 467 (7 de juny) i núm. 469 (21 de juny).
- Consulta 41. És admissible la traducció del castellà Matías pel català Macià?*, «Catalunya Social», núm. 471 (5 de juliol).
- Consulta 42. Com cal dir: «lleigeix el Gènesi o la Gènesi», parlant*

del primer llibre sagrat?, «Catalunya Social», núm. 483 (27 de setembre).

Consulta 43. És bona regla posar sempre qui amb l'article masculí per tal de distingir-lo de que neutre amb article: EL QUI m'agrada, EL QUE m'agrada?, «Catalunya Social», núm. 486 (18 d'octubre).

Consulta 44. És recomanable l'ús que es va estenent de posar mestressa per comptes de mestra?, «Catalunya Social», núm. 488 (1 de novembre).

*Consulta 45. El corrector de proves m'esmena esgraó per esglaó. Per quina raó?, «Catalunya Social», núm. 490 (15 de novembre).

Consulta 46. Parlant s'usa molt per'xò en sentit de però. Es pot admetre en el llenguatge escrit?, «Catalunya Social», núm. 492 (6 de desembre).

*Consulta 47. El Diccionari Ortogràfic porta davassall i el Pallas devessall. Qui té raó? Així mateix el Diccionari Ortogràfic escriu servitud amb d final essent en llatí t la lletra corresponent de SERVITUDE. Per quina raó?, «Catalunya Social», núm. 493 (20 de desembre).

1931

*Consulta 48. Per quina raó s'escriu ara Penedès per comptes de Pannadès, que és el nom oficial d'aquesta comarca catalana?, «Catalunya Social», núm. 495 (10 de gener).

*Consulta 49. Quina tara tenen les paraules corrents creuat, creuada, que s'hagin de canviar per croat, croada?, «Catalunya Social», núm. 498 (31 de gener).

Consulta 50. La paraula òrgan, diferenciada d'orgue, quin fonament té en la nostra llengua?, «Catalunya Social», núm. 500 (14 de febrer).

Consulta 51. Quina tara té la paraula viuda, que sistemàticament és substituïda per vídua?, «Catalunya Social», núm. 502 (28 de febrer).

Consulta 52. Si admetem viuda com a forma ordinària pel femení, caldrà també dir viudo pel masculí. Però viudo no és un castellanisme?, «Catalunya Social», núm. 504 (14 de març).

Consulta 53. És català l'ús de qui amb infinitiu en dites com aquestes:

- donava molt QUE DIR a tothom?, «Catalunya Social», núm. 507 (11 d'abril).
- **Consulta 54. Veig que critiquen l'ús dels possessius sense article, i voldria saber per què?*, «Catalunya Social», núm. 509 (25 d'abril).
- **Consulta 55. Es pot usar la construcció popular del relatiu d'aquest exemple: És una casa QUE HI tracto de molts anys?*, «Catalunya Social», núm. 511 (9 de maig).
- **Consulta 56. ¿Són recomanables les simplificacions que fa la llengua viva en l'ús de les preposicions davant del relatiu?*, «Catalunya Social», núm. 513 (23 de maig).⁵²
- **Consulta 57. Observo molt sovint la duplicitat albada i aubada en poesies publicades actualment i de vegades fins en un mateix volum. ¿És admissible aquesta doble forma?*, «Catalunya Social», núm. 515 (6 de juny).
- Consulta 58. Quina explicació gramatical té la col·locació de les preposicions en aquesta dita popular: no era DE ton germà D'aquell que parlaven?*, «Catalunya Social», núm. 517 (20 de juny).
- Consulta 59. ¿Com s'ha de dir, constituents o constituents, parlant de les properes corts?*, «Catalunya Social», núm. 519 (4 de juliol).
- Consulta 60. Per què justament hem de dir tot està a voler i no tot estar en voler, fent com fem tot està en això?*, «Catalunya Social», núm. 533 (10 d'octubre).
- Consulta 61. Si d'aquest exemple: S'estimava la casa més que a la dona, traiem la preposició a, resulta: S'estimava la casa més que la dona, que sembla voler dir: S'estimava la casa més ell que no la dona. Com conservarem el primer sentit?*, «Catalunya Social», núm. 535 (24 d'octubre).
- Consulta 62. Quina tara té la manera corrent de dir: ningú l'ha vist, que s'hagi d'esmenar per ningú no l'ha vist?*, «Catalunya Social», núm. 537 (7 de novembre).
- Consulta 63. Montepió castellà és montepiu en català o ha d'ésser canviat per germandat?*, «Catalunya Social», núm. 539 (21 de novembre).

52. La capçalera d'aquest número correspon, equivocadament, a la del número anterior (512, del 16 de maig).

1932

Consulta 64. He llegit criticat com un neologisme modernista i innecessari, la paraula aliè. És així, veritat?, «Catalunya Social», núm. 544 (2 de gener).

Consulta 65. És necessari repetir la negació després de ni, com ara dient ni son pare ni sa mare no la coneixerien?, «Catalunya Social», núm. 546 (16 de gener), núm. 547 (23 de gener) i núm. 548 (30 de gener).

Consulta 66. És necessària la preposició de davant d'excusar en aquesta dita: és més difícil excusar els més sectaris?, «Catalunya Social», núm. 550 (13 de febrer).⁵³

Consulta 67. És un castellanisme grosser, que s'hagi de canviar sistemàticament per groller?, «Catalunya Social», núm. 552 (27 de febrer).

**Consulta 68. Té fonament la prevenció contra l'ús de se indeterminat en dites com aquesta: s'ha constituït la junta del cens?*, «Catalunya Social», núm. 554 (12 de març).

Consulta 69. L'ús de se indeterminat no pot portar confusions de sentit amb se reflexiu o pronominal?, «Catalunya Social», núm. 557 (2 d'abril), núm. 558 (9 d'abril).

Consulta 70. És recomanable la substitució sistemàtica de se indeterminat per la forma passiva del verb com fan molts ara?, «Catalunya Social», núm. 561 (30 d'abril) i núm. 562 (7 de maig).

Consulta 71. ¿Hi ha motiu d'esquivar sistemàticament sobre i substituir-lo per damunt?, «Catalunya Social», núm. 564 (21 de maig).

Consulta 72. És encertada aquesta redacció de peu d'anunci: Plaça del Pi, enfront l'església?, «Catalunya Social», núm. 566 (4 de juny).

Consulta 73. ¿Com és més ben dit: per camins que no siguin el convenciment, la cultura, etc., o bé per camins que no siguin els del convenciment?, «Catalunya Social», núm. 569 (25 de juny).

Consulta 74. ¿Quin fonament té la diferenciació que alguns fan de medi i mitjà, en el sentit d'aquest exemple: aquesta tasca individual

53. La consulta apareix erròniament amb el número 65.

- és distinta, com distints són els MITJANS de què disposen i els MEDIS on actuen?, «Catalunya Social», núm. 570 (2 de juliol).
- Consulta 75.* ¿Quin criteri cal tenir en l'ús del relatiu compost el qual?, «Catalunya Social», núm. 584 (8 d'octubre).
- Consulta 76.* ¿Es pot admetre el verb endur d'aquesta dita: se'l va endur fermat amb una cordeta?, «Catalunya Social», núm. 586 (22 d'octubre).
- Consulta 77.* ¿Em sabria donar una regla clara i concisa de quan s'ha d'usar per i per a?, «Catalunya Social», núm. 588 (5 de novembre).
- **Consulta 78.* De bo de bo és un castellanisme el relatiu compost el que d'aquesta dita: és un remei DEL QUE ningú se n'aprofita?, «Catalunya Social», núm. 590 (19 de novembre).
- Consulta 79.* ¿No representaria un perfeccionament pel llenguatge literari català establir una diferència de significats entre per i per a, a la manera de por i para castellà i de par i pour francès?, «Catalunya Social», núm. 593 (10 de desembre) i núm. 594 (17 de desembre).

1933

- Consulta 79* [continuació]. ¿No representaria un perfeccionament pel llenguatge literari català establir una diferència de significats entre per i per a, a la manera de por i para castellà i de par i pour francès?, «Catalunya Social», núm. 596 (7 de gener), núm. 598 (21 de gener), núm. 600 (4 de febrer) i núm. 602 (18 de febrer).
- **Consulta 80.* En les publicacions actuals sovint ensopego amb les combinacions de pronoms la hi, li la i li ho per comptes de l'hi. ¿A què obeeixen aquestes novetats?, «Catalunya Social», núm. 604 (4 de març).
- **Consulta 81.* ¿No fóra més propi dir: Amb Déu siau, que A Déu, A Déu siau? I ¿no fóra més lògic escriure aquestes expressions així, que no adéu, adéu-siau, fent-s'hi referència, com s'hi fa, al sant nom de Déu?, «Catalunya Social», núm. 606 (18 de març).
- **Consulta 82.* La parla viva ¿no fa també ha estat el pretèrit d'ésser, quan diu: això sempre HA ESTAT, és i serà?, «Catalunya Social», núm. 608 (1 d'abril).

- Consulta 83. Gramaticalment és censurable la manera de dir popular: El Peret ÉS MORT?*, «Catalunya Social», núm. 610 (22 d'abril).
- Consulta 84. ¿Quina norma cal seguir en l'ús de la forma restaurada llur?*, «Catalunya Social», núm. 613 (13 de maig).
- Consulta 85. ¿No fóra millor acceptar l'article neutre lo, que fer recurs a això o allò per evitar-lo?*, «Catalunya Social», núm. 615 (27 de maig).
- Consulta 86. M'esmenen l'en en aquesta dita: Dispensi, no me N'havia adonat de vostè. És que és incorrecte?*, «Catalunya Social», núm. 618 (17 de juny).
- Consulta 87. ¿Com s'ha de dir: Mestre Vives és mort o el mestre Vives és mort?*, «Catalunya Social», núm. 635 (14 d'octubre).
- Consulta 88. És de recomanar la pràctica radical de treure l'article i tot altre tractament davant dels noms propis de persona, com ara fent: Tejada baté Suqué per 6-0, 6-1?*, «Catalunya Social», núm. 638 (4 de novembre) i núm. 641 (25 de novembre).

1934

- Consulta 88 [continuació]. És de recomanar la pràctica radical de treure l'article i tot altre tractament davant dels noms propis de persona, com ara fent: Tejada baté Suqué per 6-0, 6-1?*, «Catalunya Social», núm. 646 (13 de gener).
- Consulta 89. ¿Com s'han d'escriure en i na, que es posen davant dels noms propis de persona?*, «Catalunya Social», núm. 648 (27 de gener).
- Consulta 90. Trobo molt estrany aixà de: Voteu Lliga Catalana, sense l'article la, dels cartells electorals. Quin fonament té?*, «Catalunya Social», núm. 650 (10 de febrer) i núm. 652 (24 de febrer).
- Consulta 91. ¿Quina diferència hi ha entre fressa, remor i soroll?*, «Catalunya Social», núm. 654 (10 de març).
- Consulta 92. ¿Quina diferència hi ha entre passos i passes?*, «Catalunya Social», núm. 657 (7 d'abril).
- Consulta 93. ¿Es pot admetre en català la frase ha passat desapercbut, que en castellà és criticada de gallicisme?*, «Catalunya Social», núm. 659 (21 d'abril).
- Consulta 94. ¿Com és en bon català, Full dominical o Fulla dominical, com sempre s'havia dit?*, «Catalunya Social», núm. 662 (12 de maig).

- Consulta 95.* ¿Quina diferència hi ha de por a basarda?, «Catalunya Social», núm. 664 (26 de maig).
- Consulta 96.* Voldria saber el significat exacte dels verbs esbrinsar, esfondrar i enfondir, «Catalunya Social», núm. 666 (9 de juny).
- Consulta 97.* ¿Quina diferència hi ha entre parar i aturar?, «Catalunya Social», núm. 668 (23 de juny).
- Consulta 98.* ¿Quina diferència hi ha entre complir i acomplir?, «Catalunya Social», núm. 670? (7 de juliol?).⁵⁴

1935

- Consulta 99.* He sentit qui diu: beneïda sou Vós per beneïta sou Vós, en l'Ave Maria. ¿Què cal pensar d'aquesta innovació?, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVII, núm. 1 (gener-abril de 1935), ps. 48-51.
- Consulta 100.* ¿Quina regla hi ha per l'ús de com a i com?, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVII, núm. 1 (gener-abril de 1935), ps. 52-57.
- Consulta 101.* ¿Es pot usar en quant en bon català?, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVII, núm. 2 (maig-juny de 1935), ps. 81-84.
- Consulta 102.* Referit a noms collectius ¿s'ha de posar llur o son, el seu?, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVII, núm. 4 (octubre-novembre de 1935), ps. 154 i 155.
- Consulta 103.* El corrector de proves sempre m'esmena deure en sentit d'obligació per haver de. Amb quin fonament, pregunto, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVII, núm. 4 (octubre-novembre de 1935), ps. 156-159.
- Consulta 104.* L'equivalent català del castellà vez, ¿és volta o vegada?, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVII, núm. 5 (desembre de 1935), ps. 182-184.

54. Apareix erròniament amb el número 97. La consulta acaba amb l'avís habitual que la secció de l'Oficina Romànica suspèn l'activitat fins a la tardor següent. De fet, però, ja no apareixeria cap més consulta a «Catalunya Social», sinó que les set darreres consultes publicades per Calveras aparegueren en el «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana» sense cap avís ni justificació prèvia.

1936

Consulta 105. ¿Té fonament la prevenció actual contra l'ús de l'article davant l'infinitiu?, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», vol. XVIII, núm. 2 (març-abril de 1935), ps. 49-55.

c) OBRA DIVERSA

1926

Recensió del llibre *Camí. Lleus comentaris a textos sagrats*, del marquès de Balanzó. «Ciutat. Ideari d'Art i Cultura», núm. 6 (juliol), p.121.

1927

Els orígens dels exercicis espirituals de Sant Ignasi, «La Paraula Cristiana», vol. 5, núm. 26 (febrer), ps. 128-142.

Recensió del llibre *Los orígenes de los Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola*, del P. Arturo Codina, «La Paraula Cristiana», vol. 6, núm. 36 (novembre), ps. 450-454.

1929

En Teodor Llorente i la unitat de la llengua catalana, «La Paraula Cristiana», vol. 9, núm. 53 (maig), ps. 398-405.

1930

Ejercicis espirituals de Sant Ignasi (text original i traducció catalana de Josep Calveras), Biblioteca d'Exercicis (dirigida pel pare Casanovas), vol. II.

1931

Recensió del vol. I del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, «La Paraula Cristiana», vol. XIV, núm. 79, ps. 41-43.

1932

Pràctiques per assegurar la perseverança, Barcelona, Foment de la Pietat.